

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Právo a morálka v historii Izraele

Často ze svých pozic Evropanů soudíme, či jemněji řečeno „hodnotíme“ jiné kultury. Je však třeba podívat se na věc i v historickém kontextu tak, abychom pochopili základní pojetí principů dané společnosti a determinovaných výrazů, které jsou podle nás samozřejmostí. Pro nás nejaktuálnějším problémem jsou výrazy „právo“ a „morálka“.

Často ze svých pozic Evropanů soudíme, či jemněji řečeno „hodnotíme“ jiné kultury. Je však třeba podívat se na věc i v historickém kontextu tak, abychom pochopili základní pojetí principů dané společnosti a determinovaných výrazů, které jsou podle nás samozřejmostí. Pro nás nejaktuálnějším problémem jsou výrazy „právo“ a „morálka“. Můžeme se pokusit pohledět na kořeny chápání těchto výrazů již od počátků starého Izraele, resp. pojetí v židovském národu, v národu semitů - Izraelitů.

Otázka práva je v židovství „vděčné téma“, bohužel v naší krajině téměř bez výkladu. Hebrejštiny má pro oblast, kterou pokrývá naše slovo „právo“ 7 výrazů! Hlavním je „halakhah“, které se překládá buď jako samo „židovské právo“, ale též jako „cesta“, což asociuje s antickým myšlením o životě v souladu s přírodou, existencí a také s čínským „tao“, které je jako „cesta“ překládáno přímo. Halakhah je právem daným Bohem, je to Boží vůle. Tu člověk naplňuje svým životem, nevolí si ji. Člověku je sdělováno prostřednictvím nejvyšších autorit židovské komunity - především rabíny. Halakhah v sobě obsahuje i aspekt morálky, který je totožný s Božím zákonem, což naplňuje ospravedlnění trestajícího (=vykonávajícího Boží vůli), na němž neulpívá vina či přímo krev. V Izraeli Boží právo neexistuje bez morálky a morálka není bez práva, neboť je v něm přímo obsažena. Morálka je „viditelnou částí“ (vidíme jednání člověka a můžeme je posoudit) halakhah - nazývá se musar a je souhrnem morálních instrukcí implikovaných v Božích příkázáních. Jedná-li kdo dle Božího práva, jedná morálně a naopak. Blíže ke spravedlnosti má výraz „din“ - je blíže k člověku, překládá se jako spravedlnost, ale je shodný i s pojmem „soudnictví“ a to „pozemským soudnictvím“.

Jedním z názvů pro den posledního soudu je „Yom haDIN“, kdy osud jednotlivce je souzen Bohem. Zde již člověk jedná „za sebe“, u halakhah je mu stanovena cesta, u din se musí rozhodovat, musí volit a přemýšlet o své volbě, neví-li si rady, jde za rabínem, který je blíže Bohu a ten rozhodne - jeho rozsudek je „din“. Je to rozsudek lidský, byť opět v základech řízený podle příkazů Tóry. Din a halakhah se však liší jak v rozsahu, tak v morálním aspektu - ten u din není primárně stanoven, i když je předpokládán. Obecně morálka - musar nesmí přesáhnout rámec práva, je vždy v právu obsažena a jde se vši samozřejmostí „s ním“. Izraelita si neumí halakhah představit bez musar, din je však lidské právo, a proto je zde místo na pochyby, místo, kde je nejlepší lidská vůle jednat morálně, ale to neznamená, že se to musí podařit. Izraelská společnost si nese dodnes tuto zajímavost v sobě - právo je součástí života více než morálka (proto halakhah pokrývá i musar), je vždy před ní, protože morálka z něj teprve vychází. Kdo nezachovává Boží zákony, nechová se morálně a dopadají na něj sankce komunity. Právo bylo zcela přirozenou součástí denního pořádku života Izraelitů, neboť jejich Bůh byl nejvyšším právem a On je stále s nimi. Jiné společnosti se práva domáhají až v okamžiku újmy jedné ze stran, „historický Izraelita“ v takovém případě hledá chybu v sobě (a prosí o odpuštění Boha - neviní jiného člověka), neboť kdyby se držel „cesty“ - halakhah - nemohl by se dostat do sporu, jednal by morálně a takové jednání nikdy nezpůsobí rozepři. Podle Izraelitů je právo věcí

„ontologicky zakořeněnou“ v podstatě samotné existence a je silnější než morálka, a vychází-li z Boží vůle, pak musí být spravedlivé - cesta - halakhah - je jen jedna.

Nelze pominout základní kodex, resp. principy práva a morálky, které naplňují obsah z Bible nám známých „desek úmluvy“, nacházíme především „desatero“, které plně vyznávají i křesťané. Ve stručné formě se zde hovoří o deseti přikázáních Hospodina, která jsou v této formě: „Já jsem JHVH (v Bibli Hospodin)... nebudeš se klanět cizím bohům, nezobrazíš si Boha zpodobněním ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi ve vodách pod zemí (... proloženo patetickými výzvami typu: „Stíhám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mne nenávidí, ale prokazují milosrdenství tisícům těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají!“ ...), nevyslovíš mé jméno nadarmo, neznesvětiš mé sobotní dny, nebudeš zlořečit svému otci ani své matce (biblická alternativa: „Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh), nedopustíš se vraždy na bližním svém (=nezabiješ), nesesmíš, nepokradeš (čistě židovskou alternativou je: „nedopustíš se únosu na komkoli ze svých bližních“), nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví, nebudeš dychtit po domě svého bližního“. Těchto deset přikázání a jejich dodržování je základním pilířem víry v JHVH, jak bývá Bůh, jehož jméno nesmí být z posvátných účelů ani vysloveno, obvykle zapsán. Dle zkoumání však bylo pronikání této víry postupné, bylo přijímáno jednotlivými „synovstvy“ a byla zavrhována starší božstva jiných synovstev. Z těch známe především „Pachad - bůh otců“, kterého vyznávalo především synovstvo Jákobovo a teprve po setkání se synovstvem Izraele se jej zřekli, snad na základě tzv. „smlouvy z Šekemu“, s jejímiž ohlasy se setkáváme v Bibli především v knize Jozue. Na desateru však vidíme i fakt, že Bůh připouští existenci jiných (cizích) bohů, rovněž toto můžeme vydedukovat z výše uvedené citace. Bezpochyby je však desatero základem (či spíše kodifikací, neboť jak bylo řečeno, u Izraelitů právo předchází morálku a teprve takto stanovené zásady lze kodifikovat) židovské i následně křesťanské morálky, která je v této tradici vštěpována každé generaci již po několik tisíc let.

Kodifikací v pravém slova smyslu i s právními dopady, porušení přikázání se považuje za hřích, který musí být odčiněn nejméně obětí Bohu (dělení obětí je mnohé, např. zápalné, úlitby, pálení kadidla ap.).

Právní praxe se samozřejmě nezastavila u stanovení desatera, ale bylo nutno rozebrat, co se myslí jednotlivými ustanoveními. Když je řečeno že „ty nebudeš v sobotu pracovat“, je třeba říci, kdo je to „ty“ a co je to „práce“. Toto vysvětlují především knihy Deuteronomia (součást Starého Zákona, tedy Bible) - „ty“ neznamená jen otec izraelské rodiny, ale také syn a dcera, „tvůj otrok a tvá otrokyně, tvé dobytče... tvůj host, který žije v tvých branách“, stejně tak manželka. O tom, co je to práce se často vedou spory ještě dnes. Ve Starém zákoně nalezneme v přiměřené míře odpovědi na všechny naše právní otázky, včetně práv otroků, pokynů pro bohoslužbu, jiných náboženských povinností atd. Je zřetelný Hospodinův zájem, aby život jako celek byl spravedlivý a poctivý, proto je mnoho ustanovení věnováno ochraně otroků, nemajetných, vdov a sirotků etc. To vše je spíše „návod“ pro to, jak žít - tím se vysvětluje i přesný překlad slova Tóra, které je více než „zákon“ vhodné překládat jako „návod či vodítko“. A vzhledem k posvátnosti zákonů je zde i „přikázání svatosti“: „Budte svatí, neboť já Hospodin, váš Bůh, jsem svatý“. Izrael má být „svatý“, protože národ patří Hospodinu. Podobně lze „svatý“ vyložit i jako „spravedlivý“ dle pojmu halakhah.

Judaistické soudnictví bylo založeno na principu precedentů, zákonodárství na základě Božích přikázání a výzev k dodržování, či spíše „zdržení se“ nějakého jednání (tzv. prohibitiva). Rozsudky byly obvykle krátké (typické „Jsi vinen!“) či ještě s uvedením důvodu viny („vinen z vraždy“) - sankce je spíše věcí cti a „příliš lidská pro oči Boží“, proto za lehčí tresty se odchelo do vyhnanství, za těžší se obvykle obec stmelila a provinilého např. ukamenovala, aby dala před Bohem najevo svůj odstup od činu usvědčeného hříšníka, je to však věc do knih zapisovaná jen výjimečně.

Sama naše evropská civilizace zná rozdíly mezi pojetím práva kontinentálního a anglosaského, které se zakládá spíše na precedentech (předchozích rozhodnutích), nežli na zákonech odvozených od vůle zákonodárce. Kontinentální právo je výsledkem „dědictví“ římského právního systému, který se od semitského pojetí výrazně lišil – svým polyteismem, celkovým pojetím života (i případně posmrtného), výrazy často považovanými za dědictví řecké civilizace, jejíž myšlení bylo také od smýšlení monoteisticky zaměřených Izraelitů rozdílné. Jsou to nejen rozdíly „kulturní“, ale přímo civilizační. Pakliže se tedy snažíme dnes pochopit ten či onen čin nebo rozhodnutí v zemi nám vzdálené tisíce kilometrů, je třeba pomyslet i na pohnutky, které vedou myšlení každého jednajícího i soudce a jsou mnohem hlubší než každodenní realita moderního světa.

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)
- [AML a diskriminace v realitní praxi: chyby, které mohou vyjít draho](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)
- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Evropská unie mění pravidla plateb: více odpovědnosti, intenzivnější zpracování dat, více kontrol](#)
- [Pohled přes hranice – natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Odpovědnost zaměstnavatele a zaměstnance v souvislosti s využitím umělé inteligence](#)
- [Nový návrh zákona o platformové práci – 2. díl: Redefinice závislé práce](#)